

11.4.2022

Asia: Rikosprosessin tehostaminen, oikeusministeriö

Viite: Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/9791/2020

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=b2558b7f-6cf1-4c3c-8c1a-47568bea2635>

Invalidiliitto ry on fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on lähes 27 000 henkilöjäsentä ja 143 jäsenyhdistystä.

1. Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttaminen

a) Esitutinnan toimittamista sekä syyteharkintaa ja syytteen nostamista kiireellisesti koskevat ehdotukset sekä pääkäsittelyn pitämistä määrääjassa koskeva ehdotus asianomistajan ollessa alle 18-vuotias (ETL 3:11, ROL 1:8a ja ROL 5:13)

Invalidiliitto kannattaa sitä, että pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jossa säädettäisiin esitutinnan toimittamisesta kiireellisesti, jos asianomistaja on alle 18-vuotias ja epäilty rikos kohdistuu asianomistajan henkeen, terveyteen, yksityisyyteen, rauhaan, kunniaan, vapauteen tai seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen.

Invalidiliitto esittää, että syytteen nostaminen kiireellisesti ulotetaan laissa koskemaan myös tiettyjä vammaisia rikoksen uhreja koskevia tilanteita. Erityisesti vaikeasti vammaiset ihmiset, jotka saavat vammaispalvelulain päätösten kautta palveluasumista asumisyksiköissä tai henkilökohtaisen avustajan palveluita ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Lisäksi näiden vammaispalveluiden käyttäjät ovat tyypillisesti erityisen riippuvaisia järjestetyistä palveluista ja yksilöllinen palveluntarve on elämän mittainen. Mikäli näiden palveluiden toteuttamisen yhteydessä tapahtuisi rikos, niin näkemyksemme mukaan sen käsittelyä pitäisi jouduttaa, jotta voidaan välttää lisävahinkoja ja turvata perusoikeusherkkien palveluiden jatkuminen katkeamatta.

11.4.2022

Vammaisilla naisilla on eri selvitysten mukaan moninkertainen riski joutua seksuaalisen väkivallan uhreiksi kuin muilla naisilla. Invalidiliitto katsoo, että lakiesityksessä mainitut oikeushyvät, kuten henki, terveys, yksityisyys, rauha, kunnia, vapaus ja seksuaalinen itsemääräämisoikeus pitää turvata rikosprosessin jouduttamiseksi nykyistä tehokkaammin vaikeasti vammaisille asumisyksiköissä asuville, henkilökohtaisen avustajan käyttäjille ja vammaisille naisille.

Euroopan parlamentin ja neuvoston ns. uhridirektiivi (2012/29/EU) 22 artikla 3. alakohta uhrin henkilökohtainen arviointi erityisten suojelutarpeiden määrittämiseksi koskee nimenomaisesti vammaisia rikoksen uhreja, joille aiheutuu rikoksen vakavuuden johdosta huomattavaa vahinkoa ja joiden suhde ja riippuvuus rikosentekijään tekee heistä erityisen haavoittuvia. Invalidiliiton mielestä tämä oikeuslähde edellyttää virkahenkilövalmistelussa arvioimaan esittämäämme oikeussuojaa vammaisille ihmisille tietyssä tilanteissa.

Suomen perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Suomi on ratifioinut 10.6.2016 YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (jälj. YK:n vammaissopimus), joka on lain tasolla voimassa olevaa oikeutta. Yleissopimuksen artikla 6 (Vammaiset naiset ml. tytöt) tunnistaa vammaisten naisten haavoittuvan aseman yhteiskunnassa. YK:n vammaissopimuksen artikla 16 (Vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä) alakohta 5. edellyttää toimia, jotta ”sopimuspuolet ottavat käyttöön tehokkaat, mm. naisiin ja lapsiin keskittyvät, politiikat ja lainsäädännön varmistaakseen, että vammaisiin henkilöihin kohdistuvat hyväksikäyttö-, väkivalta- ja väärinkäytöstapaukset tunnistetaan, tutkitaan ja, mikäli tarkoituksenmukaista, saatetaan syytteeseen.”

2. Erityisosaamisen turvaaminen

b) Esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon keskittämistä erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7a)

Invalidiliitto katsoo, että esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon keskittämisellä esitutkinnassa erityisen suojelun tarpeessa olevien asianomistajien osalta on kannatettava uusi säännös, mutta vammaisten ihmisten asemaa pitää vielä lain yksityiskohtaisissa perusteluissa avata. Lain perusteluissa mainitaan lähisuhdeväkivaltatilanteet, viharikokset ja syrjintätilanteet.

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos, Invalidiliitto ry ja Kynnys ry julkaisivat 17.3.2022 selvityksensä vammaisten henkilöiden kokemasta lähisuhdeväkivallasta. Selvityksen

11.4.2022

mukaan vammaisiin ihmisiin kohdistuu lähisuhdeväkivaltaa, johon liittyy erityispiirteitä. Apuvälineen ottaminen pois vammaiselta henkilöltä tai vammaisen ihmisen huolenpidon ja hoivan laiminlyönti nousivat selvityksessä esiin. Tietynlainen riippuvuussuhde tekijään oli olemassa. Tekijöiksi oli myös nimetty tahoja, jotka olivat olleet viran (sote-palvelut) tai työn puolesta (henkilökohtainen avustaja) velvollisia vastaamaan vammaisen ihmisen huolenpidosta. Selvityksestä käy myös ilmi yksittäisiä väkivaltatilanteita, joissa poliisi on uskonut enemmän läheistä kuin perheessä elävää vammaista henkilöä. Tämäkin tuore selvitys osoittaa, että vammaisten ihmisten kohtaama väkivalta edellyttää poliisilta erityisosaamista.

Invalidiliitto on esittänyt, että vammaisiin kohdistuvissa rikoksissa tulee poliisin selvittää ja tutkia tarkemmin rikoksen motiiveja. Viharikoksesta ei ole olemassa rikoslaissa omaa rikostunnusmerkistöä, mutta rikoslain 6 luvun 5 §:n alakohdassa 4) rangaistuksen koventamisperusteena on mainittu mm. vammaisuus henkilöön liittyvänä ominaisuutena. Oikeuskäytännössä vammaisuuden perusteella rangaistuksen koventamisperustetta on käytetty sangen harvoin. Tämä voi johtua siitä, ettei juuri rikoksen motiivia saada selville rikosprosessissa.

Invalidiliitto katsoo, että ETL 4:7 a pykälässä mainittu erityisen suojelun tarve vammaisten ihmisten osalta käy ilmi YK:n vammaissopimuksesta. Yleissopimuksen artiklan 13. (Oikeussuojan saavutettavuus) alakohdan 1. mukaan ”sopimuspuolet varmistavat vammaisille henkilöille oikeussuojan tehokkaan saavutettavuuden yhdenvertaisesti muiden kanssa, mm. järjestämällä menettelyllisiä ja ikään perustuvia mukautuksia, helpottaakseen heidän tehokasta suoraa ja välillistä osallistumistaan, myös todistajina, kaikkiin oikeudellisiin menettelyihin, tutkintavaihe ja muut valmisteluvaiheet mukaan lukien.” Edelleen YK:n vammaissopimuksen artikla 13. alakohta 2. edellyttää poliiseille järjestettävää koulutusta osana vammaisten ihmisten oikeussuojan tehokkaan saavutettavuuden varmistamista. Siten näitä YK:n vammaissopimusmääräyksiä tulee nostaa esiin ETL 4:7 a yksityiskohtaisissa perusteluissa.

INVALIDILIITTO RY

Janne Juvakka

Laura Andersson

toimitusjohtaja

yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja: Henrik Gustafsson, lakimies, henrik.gustafsson@invalidiliitto.fi